

Verslag Bijeenkomst met VNO-NCW over Omgevingsvisie 1 februari 2018

Op 1 februari 2018 hebben VNO-NCW Noord, MKB Noord, het Innovatiepact Fryslân en de Provincie Fryslân een bijeenkomst georganiseerd over de provinciale Omgevingsvisie.

De leden van de genoemde organisatie werden uitgenodigd om actief mee te denken in het traject van het opstellen van een Omgevingsvisie. Tijdens de bijeenkomst de aanwezige leden door de provincie bijgepraat over de ontwikkelingen en veranderingen. Daarna was er de mogelijkheid om op vier thema's in discussie te gaan, input te leveren en te ontdekken welke kansen hier voor het bedrijfsleven liggen. Het betrof de volgende vier thema's:

- **Aantrekkelijke binnensteden**

Hoe maken we de centra van steden en dorpen weer aantrekkelijk en welke randvoorwaarden zijn daarvoor nodig?

- **Energietransitie**

Wat moet er gebeuren om in 2050 klimaatneutraal te zijn, en wie doet wat?

- **Vestigingsklimaat**

Kwantiteit en kwaliteit van bedrijfslocaties; wat is nog meer nodig voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven in Fryslân?

- **Mobiliteit & infrastructuur**

Welke (technische) ontwikkelingen komen er op ons af, en wat betekenen deze voor mobiliteit en bereikbaarheid?

Hieronder een aantal korte verslagen per thema. Sommige thema's komen twee keer aan de orde, omdat er meerdere discussietafels waren.

Kort verslag, onderdeel aantrekkelijke binnensteden

O.l.v. Hanny Stijnen, provincie Fryslân
Verslag Marcel Stein, provincie Fryslân

Inbreng deelnemers:

- Retail is een onderdeel van de binnenstad, daarnaast horeca, cultuur en toerisme. Van reflex af, retail weer met retail invullen. Met andere partijen invulling zoeken. Discussie-punt: van/ voor wie is de binnenstad? Voor de bewoner of de bezoeker? Bewoner; veel voorzieningen gemengd of dicht bij elkaar. Bezoeker zoekt beleving.
- Maak meer gebruik van LF2018.
- Meng functies in de binnenstad: winkelen, sport, recreëren, horeca, wonen, etc.
- Geef ruimte voor experimenten (maatwerk).
- Zorg voor minder regulering. Er is de afgelopen jaren teveel gestuurd, wees flexibel: in de binnenstad passen meerdere functies door elkaar (zoning in bestemmingsplannen loslaten).
- Behoeften consument veranderen ook, denk aan bijv. blurring.
- Bevorder wonen boven winkels (infrastructuur op eerste verdieping ontwikkelen).
- Cultuurtoerisme is kans (meer bestedingen).

- Maak beleid t.a.v. de dorpen (bijv. kerndorpen met meer voorzieningen). Voor provincie ligt er een taak voor afstemming tussen gemeenten voor voorzieningsverspreiding. Voor gemeenten is keuzes maken nl. vaak moeilijk door lokale belangen.
- Initiatieven van burgers lopen dood door muren overheid.
- Maak (thematische) onderscheidende keuzes tussen steden (bijv. sport, beleving, cultuur) op basis van de sterke punten van de binnensteden en regio (DNA; bijv. Heerenveen sport en zuivel; Leeuwarden water, onderwijs etc.).
- Provincie moet samen met NRW (Nederlandse Raad voor Winkelcentra) keuzes maken = samenwerking zoeken. Deze raad maakt geen keuzes, helpt met kennis en informatie?
- Redeneer vanuit de consument/ gebruiker, niet vanuit zonering; dus maak combinaties van functies, bijv. supermarkt combineren met muziekschool. Meerdere functies in één gebouw is binnenstad van de toekomst (compacte stad, geeft minder verkeersbewegingen).
- Provincie moet kernen aanwijzen en met betrokken partijen een expertisecentrum vormen.
- Provincie moet kansen faciliteren en dus regelgeving flexibel toepassen.
- Niet overal hetzelfde nastreven, uitgangspunt is eigen "DNA", geen concurrentie tussen steden/dorpen. Wat sterk is, sterker maken.
- Perifere detailhandel kan een trekker zijn (Centrale, Home Center Wolvega). Tegelijk zijn leefbaarheid van het centrale winkelgebied en zuinig ruimtegebruik zeker ook van belang. Uitspraak: er is genoeg rood! Zoveel mogelijk functies invullen binnen bestaand bebouwd gebied.
- Doorbreek zonering steden door transformatie, bijv. school in leegstaand kantoorpand, cultureel centrum in oude fabriek of bijv. Blokhuispoort, en ook kerk of school op industrieterrein.
- Kernenhierarchie loslaten, gemeenten moeten de vrije hand hebben.
- Provincie moet de versnippering van voorzieningen tegengaan.

Conclusies

- Provincie moet regie nemen, maar niet teveel. Minder reguleren, maar stimuleren en partijen verbinden, kansen faciliteren.
- "Verdelen" van voorzieningen op basis van onderscheidende (DNA) kenmerken van steden en kernen.
- In binnensteden functies mengen, flexibel zijn.

Het overall beeld is: er kan niet overal alles. Daarom zouden de sterke punten van steden/dorpen bepaald moeten worden, het DNA. Concurrentie tussen gemeenten moet voorkomen worden. De provincie moet het DNA niet bepalen, maar helpen het te vinden (faciliteren c.q. regie nemen dat eraan gewerkt wordt), o.a. met kennis dat er provincie breed DNA-profielen tot stand komen. Daarbinnen moet er binnen het bebouwde gebied veel meer vrijheid zijn; ruimte voor experimenten en zonering loslaten en functiemenging bevorderen.

Kort verslag, onderdeel energietransitie

O.l.v. Alice van Unen, provincie Fryslân
 Verslag Arjan Hoks, provincie Fryslân

Inbreng deelnemers:

- Financiële stimuleringsinstrumenten zoals SDE (Rijk) en FSFE (provincie) zijn niet effectief. Hanteren bijv. te hoge rente en zijn risicomijdend t.a.v. innovatieve technieken die zich nog niet bewezen hebben. Men kan eerder terecht bij een bank;
- Woninghuurders en woningeigenaars, dat is een wereld van verschil;

- Het tempo ligt te laag. De ambitie kan hoger; 2050 energieneutraal is te ver weg. Als er meer druk/ urgentie is, komt de markt ook eerder met oplossingen;
- Het begint met beperken van de energievraag: energie besparen. Breng woningen naar energielabel 0. Er is heel veel mogelijk aan slimme combinaties in (bestaande) bouw; bied daar een helpende hand bij. Er gaat teveel overheidsgeld naar duurzame energie i.p.v. naar eerst energie besparen;
- Meten is weten. Wat is energieneutraal? Wat is het risico van bijv. geothermie? En hoe vang je piekbelastingen op bij wind en zon?; wie levert er dan energie?;
- Geef als overheid het goede voorbeeld. Regelgeving is te vrijblijvend. Het verdienmodel helt nu nog teveel naar fossiel, bijv. door grootverbruikerskorting. Wat 'slecht' is, laten betalen en niet belonen;
- Ga zorgvuldig om met inpassing van duurzame energie. Je mag het wel zien, maar doe het op de goede plekken waar al activiteiten zitten. Veel dubbel gebruik van terreinen is mogelijk (zoals motorstalling TT, afdaken met zonnepanelen; en asfalt dat energie opwekt). Ook overhoeken en oude terreinen kun je vol zetten. Plaats wind op zee, met centrale opslag en transport;
- Wees zuinig op stilte en donkerte. Kleinschalige projecten hebben de voorkeur. Voeg energiebronnen bij elkaar en plaats ze zo dicht mogelijk bij afnamepunten; dit vraagt maatwerk. Grote windparken en zonnevelden zijn moeilijk beheersbaar;
- SDE-subsidies daar inzetten waar dat nodig is. Geldstroom gaat nu de verkeerde kant op. Niet grootschalige wind en zon, maar vooral innovaties en nieuwe technieken stimuleren. Leg je niet vast op een techniek, maar kijk naar prestaties; de markt komt dan zelf wel met oplossingen. Ga niet op de stoel van ondernemers en innovatiecentra zitten. Zorg wel voor goede ruimtelijke inpassing;
- De provincie zou meer focus moeten leggen op beheersen. Investeer in randvoorwaarden, zoals oplaad- en infrastructuur (o.a. pleidooi voor snelwegen voor E-bikes; een Haak voor de fiets). En stimuleer groepen die achter blijven. De markt pakt verder heel veel zelf op;
- De lange termijn is belangrijk, ook voor kleine spelers. De overheid moet in dit verband betrouwbaar en voorspelbaar zijn.

Conclusies

- Ambitie en tempo kunnen hoger. Dit vergroot urgentie en druk om tot oplossingen te komen. Meer duidelijkheid is gewenst over diverse (technische) aspecten;
  - Eerst besparen, daar is nog veel winst te halen;
  - Meer nadruk op kleinschalige oplossingen i.p.v. grootschaligheid;
  - Pas duurzame energiebronnen zorgvuldig in, rekening houdend met kwaliteiten;
  - Stimuleringsinstrumenten beter afstemmen op behoefte en effect; geef markt de ruimte om te komen met (nieuwe) oplossingen. Wees als overheid betrouwbaar, voorspelbaar.
-

Kort verslag, onderdeel vestigingsklimaat

1. Agglomeratiekracht, leefklimaat, Friese concurrentiekracht

O.l.v. Martijn Ledegang, provincie Fryslân

Verslag Anne van Dijk, provincie Fryslân

Inleiding

Er zit natuurlijk een verschil in de economische kracht tussen de Randstad en de uitlopers daarvan (Brabant, in tweede instantie Arnhem/Nijmegen, Zwolle en Twente, langs de voersassen) en regio's zoals Fryslân en Drenthe. De stedelijke agglomeraties daar hebben meer economische massa dan onze steden.

Maar: hoe positioneert Fryslân zich daarnaast? Hebben we voldoende massa om toch de concurrentie aan te gaan, op allerlei economisch terreinen. Of moeten we eerder kiezen voor het uitbuiten van de sterke punten in onze regio?

Het 'leefklimaat' in brede zin (schone lucht, gezondheid, ruimte, landschap, natuur, inclusief de recreatieve potenties daarvan, sterke landbouw) is een sterk regionaal punt.

Dus:

Gaan we ons richten op onze concurrerende positie?

Óf kiezen we voor economische ontwikkeling die samenhangt met onze specifieke potentie en behoud van ons leefklimaat?

Óf kunnen we beide richtingen mixen?

Discussie

Algemeen beeld: Uitgaan van eigen kracht en in het verlengde daarvan waar je goed in bent versterken. Niet opboksen tegen de Randstad. Durf keuzes te maken.

Belangrijk om jezelf stevig te profileren; beter communiceren waar wij als Fryslân goed in zijn/ons in onderscheiden/waar onze kracht ligt. E.e.a. onder het motto "be good and tell it". We zijn veel te bescheiden daarin.

Kies voor clustering waar dat kan: Leeuwarden-water, Drachten-techniek...

Leg koppeling tussen economie en leefbaarheid. In beeld brengen hoeveel ruimte industrie houdt en nodig heeft, naast toerisme en diensten. Kies ook voor investeringen in leefbaarheid, gekoppeld aan die economie: bijvoorbeeld 'Buisend hart Hallum', voorzieningen niet versnipperen. Daar moet de provincie strakker op sturen richting de gemeenten. Die verbinding leefbaarheid (voorzieningen) is essentieel, ook om mensen te trekken (technisch commerciële gekwalificeerde mensen).

Dilemma is wel, als je kiest voor de specifieke regionale krachten, hoe je dan een industrieel bedrijf, zoals Hellema, kunt behouden, c.q. hier blijvend doen investeren. Anderzijds: er zijn ook bedrijven juist gekomen (v.d. Leur) vanwege die leefbaarheid.

Ander dilemma: hoe krijg je vestigingen hier, heb je voldoende gekwalificeerd personeel / terugkerende potentials? Probeer cruciale vestigingsfactoren sterk en op peil te houden.

Opmerkelijk signaal: pas op met de taal, dat schrikt ook investeringen af en doet Fryslân nog verder weg lijken.

2. Hoe kiezen we binnen Fryslân: agglomeratiekracht of meer vanuit spreiding?

Inleiding

Mede afhankelijk van de keuze die we zojuist voor ogen hebben:

Willen we in Fryslân, ook binnen onze mogelijkheden, uitgaan van zo veel mogelijk agglomeratiekracht? Oftewel kiezen we in eerste instantie voor sterke synergie en ontwikkelruimte in de F4, + Harlingen?

Of laten we dat meer open. In extremis: ontwikkelruimte waar de marktvraag zich aandient?

En dan doel ik niet op de benodigde ruimte voor kleinschaliger lokale initiatieven en ruimte voor uitbreiding van bestaande bedrijvigheid, maar op de acquisitie en ruimtereservering voor nieuwe midden- en grootschaliger vestigingen, zeg > 1 ha.

Achtergrond: In ons huidig provinciale beleid gaan we uit van een hiërarchie van kernen: eerst Leeuwarden en de F4, met Harlingen en ook nog Dokkum, dan de 16 regionale centra, bedrijfsconcentratiekernen en tenslotte de overige kernen. Aan die indeling is in afnemende mate ontwikkelruimte gekoppeld voor bedrijven, kantoren en wonen.

Discussiepunt is dus ook of de provincie, vanuit het ruimtelijk-economische perspectief die indeling los moet/kan laten, of zou kunnen beperken tot de positie van de F4/Harlingen en de rest aan de gemeenten over te laten. Wat vindt u?

Discussie

Ja, kiezen voor voldoende agglomeratiekracht met de F4 c.a. maar niet 'Koreaans' opleggen. Als een groot bedrijf echt op een goede locatie buiten de F4 wil zitten, dan moeten we dat niet tegenhouden en het risico lopen dat een dergelijk bedrijf uiteindelijk voor een locatie buiten Fryslân kiest. Dus ruimte voor uitzondering, maar wel vanuit regie. Zorg voor een goed aanbod in de F4, dan komen de bedrijven vanzelf op de goede plek terecht. Bundel ook de acquisitie en laat de gemeenten elkaar niet beconcurreren, zoals zo vaak gebeurt. Daar heeft Fryslân geen baat bij. Provinciale regie daarop is nodig.

3. Beschikbaarheid bedrijventerreinen/zorgvuldig ruimtegebruik

Inleiding

Het beleid gaat nu bij alle overheden uit van zorgvuldig ruimtegebruik. Dat is in de lijn van de rijks Ladder Duurzame Verstedelijking. Die verplicht tot zorgvuldige onderbouwing van de behoefte, als je nieuwe stedelijke ontwikkelingen mogelijk maakt.

In Fryslân is in kwantitatief opzicht, alleen kijkend naar hectares, voldoende bedrijventerrein op voorraad. Aanbod ca 335 ha, vraag ca 300 ha. Ook kantorenlocaties hebben we voldoende. We volgen tot nu toe de lijn dat we samen met gemeenten afspraken maken over de regionale ontwikkeling van bedrijventerreinen om vraag en aanbod kwantitatief én kwalitatief in evenwicht te houden of te krijgen.

Zo lijkt er sprake van een extra behoefte aan nat terrein. Maar we moeten ook kijken naar het aanbod aan terreinen waar bijv. qua kavelomvang en ontsluiting grootschaliger bedrijven in transport en logistiek kunnen worden gefaciliteerd.

Deelt u deze aanpak? Ziet u kwantitatieve of specifieke kwalitatieve tekorten in het aanbod?

Daar komt bij dat op sommige bestaande terreinen veroudering optreedt. Kan herstructurering van die terreinen bijdragen aan het aanbod. Wat is nodig en wie neemt dan het voortouw: overheid/ ondernemers/samen?

Discussie

- Gemeenten moeten met elkaar afstemmen; provincie moet daarop sturen/regie voeren.
- Revitalisering moet je structureel doen. Zie De Zwette.

- Regie daarop moet wel vanuit de overheid komen, maar samen met ondernemers doen. Infra is voor de overheid.
  - Gemeenten moeten zorgen voor opslag grondprijs / ondernemersfonds!
-

Kort verslag, onderdeel energietransitie

O.l.v. Thomas Ietswaart, Provincie Fryslân
Verslag Johan Spijksma, VNO-NCW MKB Noord

Deelnemers

- Maarten Willemsen, Technopark
- Wietse Smit, Friesland College
- Folkert Brouwers, Nij smellinge
- Harmen Wind, Wind Groep
- Nico La Crois, EKwadraat
- Jan Adema, Idfirm
- Erik brouwer, Biolease
- Klaas Kielstra, Provincie Fryslân (ca helft van het gesprek)

Tijdens het gesprek stonden 3 vragen centraal:

- Wat is nodig om de energietransitie tot een succes te maken?
- Waarop moet accent liggen: halen van de taakstelling, of zorgvuldige inpassing?
- Wie neemt regie? Lokaal, regionaal, nationaal, of combi?

Gedurende het gesprek is deze structuur niet specifiek aangehouden. Onderstaand de belangrijkste uitspraken en ideeën uit deze ronde tafel.

Er moet duidelijk initiatief genomen worden en doorgezet worden. Op dit moment is zonne-energie als belangrijkste bron te zien, omdat dit het meest doorontwikkeld is, maar op de langere termijn kan er een heel andere oplossing zijn.

Bewustzijn is hier het begin. 8x zoveel zonnepanelen nodig om energieneutraal te worden. Er is nog veel te weinig besef hoe groot de uitdaging is om volledig over te gaan op duurzaam. Je kunt overwegen om de bestaande leidingeninfrastructuur te gebruiken voor ander type gas, weg van aardgas, maar overstappen op een andere variant. Hierbij gaat het om de bestaande bouw. Bij nieuwe wijken is geen aansluiting meer nodig.

Voor de bewustwording is het belangrijk om in toenemende mate meer de particulier te betrekken. Door hen ook van de opbrengsten en exploitatie mee te laten profiteren creëer je sowieso meer draagvlak. Koers hierbij wel op de optimale energiemix voor kleinere gebieden, niet perse één oplossing.

Waar nog veel te weinig aandacht voor is, is dat de grootste winst in de bestaande bouw te behalen is. Hierbij gaat het om 300.000 woningen. De uitdaging is echter dat 3/4 hiervan particulier bezit is. De woningcoöperaties zijn niet zo'n probleem, maar met name deze private eigenaars moeten op een andere manier overtuigd worden om te verduurzamen. Dit kan ook een rol van de provincie/gemeente zijn om meer een steady lijn te hanteren qua stimuleringsbeleid.

Een strategische, lange termijn, tariefstructuur zou de transitie in de versnelling zetten. Nu is er bijvoorbeeld weer sprake van dat SDE voor particulieren afgeschaft gaat worden. Daarnaast variëren de subsidiëtarieven continue.

Gedeputeerde Kielstra: Fryslân heeft een beperking in de ruimtelijke mogelijkheden. Ondernemers hebben innovaties om hier met goede oplossingen te komen, overheid moet dit faciliteren.

De rol van de overheid zou met name het wegnemen van belemmeringen moeten zijn. Als bijv. grotere installaties op bepaalde momenten energie aan het net leveren, is het niet meer mogelijk om de BTW te verrekenen. Je loopt het risico dat je ineens energieleverancier wordt en je dus weer aan een andere wetgeving gebonden bent. Wel is het lastig om te bepalen welke rol hierbij voor de landelijke overheid, provincie dan wel gemeente is.

De creativiteit van de ondernemers moet niet ingeperkt worden. De provincie moet aangeven wat de kaders zijn, en vervolgens faciliteren. Ondernemers moeten in de lead, maar overheid moet het wel sturen, de regie houden. Per gebied zouden er keuzes gemaakt moeten worden wat daar de beste oplossing is, en vervolgens transparant communiceren wat er gaande is. Op dit moment zie je vaak dat meerdere partijen in willen zetten op dezelfde stukken grond, denk aan de grotere zonneparken, waarmee je juist weer concurrentie van ondernemers onderling krijgt. Vaak resulteert dit in vertraging.

Het is nog steeds lastig om baanbrekende projecten van de grond te krijgen. De Wind Groep overweegt bijvoorbeeld om een woongebied aan te leggen waar het hele gebied niet op de grid is aangesloten. De trajecten om zo iets vanaf de grond te krijgen duren ontzettend lang.

Andere tafelgenoten beamen dit, er zou één loket moet komen voor het aanvragen van energie-initiatieven. Nu moet er langs gemeentes, provincie, evt. waterschappen, etc. Eigenlijk zou de Omgevingswet niet nodig moeten zijn om dit te organiseren. Maar hier is dan toch de hoop op gevestigd. Er is ervaring met de AMBO, waar dit op papier ook zo is, dat dit nog steeds niet van de grond is gekomen.

Er zou meer, vroegtijdig, aandacht moeten zijn voor de verbinding tussen overheid, bouw en duurzaamheid. In Drachten wordt bv een nieuw zwembad gebouwd, maar er is nog steeds geen link gemaakt met aanbieders van duurzame energie, terwijl dit een enorme energieverbruiker wordt.

Er is te weinig instroom voor opleidingen techniek. Het Friesland College is zoekende voor welke technische beroepen men opgeleid zou moeten worden. Er is ook geen goed zicht op voor welke vakken men dan opgeleid zou moeten worden. Naar aanleiding hiervan volgt een lang gesprek over gebrek aan technici, meer en meer een leven lang leren. Sowieso zijn de rollen aan het verschuiven. Van origine is bij nieuwbouw het bouwbedrijf veel in de lead, maar deze rol komt meer en meer bij de installateur (lees, de techniek) te liggen. Vervolgens moet er door de bouwer nog een 'doos' omheen gezet worden.

Koppeling onderwijs, bedrijfsleven en overheid, is van ontzettend groot belang. Neem deze dag dan ook als een startpunt voor vervolgesprekken.

Kort verslag, onderdeel aantrekkelijke binnensteden

Onderwerp: Omgevingsvisie, Thematafel: Aantrekkelijke binnensteden
Van: Majorie van Breukelen, VNO-NCW MKB Noord
Datum: 1 februari 2018

Onder leiding van Jan Jaap Dicke, provincie Fryslân

Tafelgenoten:

Rene de Wilde	Deloitte
Anne Jochum de Vries	Sport Fryslân
Wiebren Bergsma	Nuweland
Jan Nijenhuis	Juridisch adviseur
Jeroen van Balen	Van Wijnen Groep
Han Mulder	
Marjan Soepboer	Ynbusiness
Majorie van Breukelen	VNO-NCW MKB Noord

Vraag 1: Wat moet er gebeuren om stads- en dorpscentra aantrekkelijker te maken?

- Winkelen is niet langer de enige functie van een centrum. Het sociale aspect, ontmoeten en verbinden, gezelligheid, saamhorigheid, vitaliteit, zijn kenmerken die burgers steeds vaker zoeken in het centrum. Het beleid moet ruimte bieden om deze ontwikkelingen te ondersteunen, zowel op provinciaal en gemeentelijk niveau.
- Er moeten, samen met de lokale bevolking en ondernemers, keuzes gemaakt worden. Waar richt ons centrum zich op? Afstemming met andere kernen is hierbij wenselijk. Hierbij wordt wel door sommigen opgemerkt dat de provincie hierin bepalend c.q. doorslaggevend moet zijn om te voorkomen dat de kernen elkaar teveel beconcurreren. Anderen laten dat proces liever over aan de markt.
- Bestemmingsplannen zouden makkelijk gewijzigd moeten kunnen worden. De wereld verandert snel. Om aan te haken, moeten ook de centra snel kunnen schakelen.
- De provincie zou voornamelijk een faciliterende rol moeten hebben en ruime kaders moeten opstellen waarbinnen de gemeenten voldoende kunnen bewegen en eigen keuzes maken.
- De overheden moeten burgers en ondernemers verleiden om in actie te komen. Stimuleer, vertel en bespreek de mogelijkheden. Kom gezamenlijk met de bevolking tot een visie, een doel. Geef ruimte om vervolgens via verschillende wegen daar te komen.
- Geef bijvoorbeeld de vrijheid: (stimuleer i.p.v. 'lastige' vergunningstrajecten)
  - Om te ondernemen op het eigen woonef.
  - Tijdelijke pop-up winkels door Friesland te laten trekken.

Vraag 2: Wel of geen afstemming tussen gemeenten over ontwikkelingen in de retail?

- Afstemming is zeker nodig. We vragen ook aan de retailondernemers om over hun schouders te kijken. Dat moeten de gemeenten dus ook doen. We zijn allemaal onderdeel van een geheel.

Vraag 3: Waar wel en waar geen detailhandel?

- Als er op provinciaal niveau besloten wordt dat winkels een onderdeel zouden moeten zijn van (al dan niet aangewezen) kernen, dan moet je hier wel iets voor regelen.
- De mobiliteit neemt zeker toe, maar de toekomst blijft onzeker. De sociale functie die een centra heeft is belangrijk en kent een sterke relatie met de leefbaarheid. Enige sturing (verleiding) is wellicht wenselijk.

Kort verslag, onderdeel mobiliteit

O.l.v. Johan Grijpstra, provincie Fryslân
Verslag Menno Keulen, provincie Fryslân

Vraag 1: Is Fryslân af?

Fryslân is niet af.

Een belangrijke opgave is de verduurzaming van de mobiliteit. Dit vraagt om laadpalen voor elektrische auto's, fietssnelwegen voor de e-bike, hubs voor deelfietsen, stimuleren van car-poolen etc. De groep ziet hier een grote opgave.

Daarnaast neemt de vraag naar "bulkvrachtvervoer" over water toe. Dat vraagt een verbetering van het vaarwegennet, juist voor grote schepen (klasse Va).

Ook zijn er nog enkele knelpunten als het gaat om autowegen: de klaverbladen Drachten en Heerenveen zijn te krap waardoor de afwikkeling in de spits stagneert. Aan de oostzijde van Leeuwarden ontbreekt een goede verbinding naar Noord Fryslân (richting Hallum).

Het openbaar vervoer functioneert ook niet overal optimaal. Sommige verbindingen ontbreken nog. Studenten ervaren bijvoorbeeld problemen om vanuit Oosterwolde de locatie van het Friesland College in Heerenveen te bereiken.

Vraag 2 en 3 zijn in samenhang beantwoord: Moeten we anticiperen op nieuwe technieken en wat hebt u nodig om als bedrijf de mobiliteit te verduurzamen?

Men verwacht dat zelfrijdende auto's nog iets is voor de wat langere termijn. De eerste tien jaar zijn ze nog niet veilig genoeg. Deelauto's en elektrisch fietsen spelen nu. De groep ziet mogelijkheden om de huidige verkeersstromen handiger in te richten. Vrachtverkeer kan meer 's nachts plaatsvinden, m.b.v. intelligente systemen. Via smart mobility kunnen auto's straks met elkaar afstemmen, bijvoorbeeld wanneer ze de weg opgaan. Smart mobility vraagt ook aanpassingen aan de weg, bijvoorbeeld in de belijning. Denk voor vrachtverkeer aan waterstof als brandstof.

Maar wat ook speelt is dat bussen leeg zijn, auto's het grootste deel van de tijd stilstaan en het 's nachts rustig is. Hier is een optimalisatieslag te maken. Volgens de groep vraagt dat een gedragsverandering. We zouden naar andere openingstijden van bedrijven en scholen kunnen gaan. Mensen moeten meer gaan carpoolen en de (elektrische) fiets nemen i.p.v. de auto.

Er is behoefte aan meer flexibel openbaar vervoer, minder volgens dienstregeling, meer naar behoefte. Openbaar vervoer moet ook geschikt zijn voor ouderen.

Wat de overheid kan doen is:

- Burgers/bedrijven bewust maken van de urgentie om duurzamer te leven. Provinciale ambities als energieneutraal en circulair in 2050, moeten ook de ambitie van bedrijven en burgers worden. Anders gaan ze geen actie ondernemen. Stimuleer dat bedrijven goed scoren op de CO2-prestatieladder.
- Als trekker optreden voor de totstandkoming van waterstof-laadinfrastructuur.
- Stimuleren: naast bewustwording, zou de overheid maatregelen kunnen nemen om carpoolen, andere werktijden, (elektrisch) fietsen te stimuleren. Ze kan daar samen met scholen/bedrijven maatregelen bedenken. Er zijn meer laadpalen nodig voor elektrische auto's.
- Sneller infrastructuur realiseren, via kortere procedures.
- Pilots/oefenen: er komen allerlei nieuwe duurzame vervoersmethoden aan. Ga daar samen met bedrijven mee oefenen. Zo krijg je best-practices die je verder kunt uitrollen.

Extra:

- Vraag studenten om oplossingen te bedenken, zowel van HBO als van MBO.
- Vergeet niet de problematiek van de landbouwvoertuigen op de openbare weg. Ze worden groter en sneller. Ze krijgen een kenteken.
- Maak bedrijventerreinen leefbaarder. 'Steenbreek': minder steen, meer groen. Dit stimuleert werknemers om in de pauze te wandelen. Het is beter voor de waterafvoer.
- Juist Fryslân heeft ruimte, dus ook experimenteerruimte.

Uitkomst plenaire terugkoppeling

- Energie: regie, één loket, opleidingen, financiering innovaties, leg de lat hoog (maak combinaties). Provincie moet ruimte geven, oog voor innovaties. Meer geld/ stimulering voor beperking energieverbruik/ energiebesparing.
- Binnenstad: als retail leeg staat, niet met retail hierover praten voor de oplossing. Functies van gebouwen, binnensteden ga je naar toe om iets te beleven. Geen concurrentie tussen diverse steden, zoek je eigen DNA. Meer flexibiliteit vanuit provincie. Verleid mensen om naar centra te gaan. Functiemenging is van belang, evenals ruimere regels overheid. Samenwerking, minder regelgeving, meer flexibiliteit.
- Infra: nog niet klaar. Vervoersknelpunten Heerenveen en Drachten. Vaarwegen voor bulk vervoer. Verduurzaming mobiliteit (fietsroutes e-bikes). Aan gedragsverandering moet ook meer gedaan worden; deel oplossing voor meerdere mobiliteitsuitdagingen. Ga pilots draaien.
- Vestigingsklimaat: keuzes maken tussen leefkwaliteit en agglomeratie. Ga van je eigen kansen/ kracht uit. Waar blinken wij in uit en communiceer dit. F4 wel als concentratie voor bedrijventerreinen, maar andere regio's niet uitsluiten; maatwerk. Overheid regie voeren. Flexibiliteit.